

PISMA
TOM 8

ŹRÓDŁA MONASTYCZNE
106

NOWOŻYTNOŚĆ
12

Redaktorzy serii:

Michał T. Gronowski OSB
Szymon Hiżycki OSB

Rada naukowa:

Marek Derwich
Dariusz Kasprzak OFM^{Cap}
Przemysław Nehring
Krzysztof Ożóg
ks. Marek Starowieyski
Ewa Wipszycka
Rafał Zarzeczny SJ
Piotr Urbański

BŁ. PAWEŁ GIUSTINIANI

PISMA

TOM 8

PODAŻAJĄC ZA ŚW. MARIĄ MAGDALENĄ

DROBNE TRAKTATY
EGZEGETYCZNE I DUCHOWE

Przekład i redakcja naukowa:

Jacek Partyka

TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

Przekład na podstawie wydania:

PAOLO GIUSTINIANI, *Seguendo Santa Maria Maddalena. Opuscoli esegetici e spirituali*, red. L. BARLETTA, Canterano 2018 (Collana di Studi Camaldolesi, 1).

Recenzja wydawnicza:

prof. dr hab. Piotr Urbański, UAM

Redakcja tomu:

Michał T. Gronowski OSB

Beda K. Kisiel OSB

Elżbieta Wiater

Korekta:

Justyna Jagódka

Opracowanie graficzne:

Jan Nieć

Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów

Tyniec, dnia 18.01.2024

✠ Szymon Hiżycki OSB, opat tyniecki

Wydanie I: Kraków 2024

ISBN 978-83-8205-281-7

ISSN 1230-6711

© Copyright by Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów 2024

ul. Benedyktyńska 37, 30-398 Kraków

tel.: +48 534 037 299; +48 (12) 688 52 95

e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl; www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa:

Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów

druk@tyniec.com.pl

SPIS TREŚCI

Podziękowania.....	11
Wykaz skrótów bibliograficznych.....	13
Skróty tytułów dzieł bł. Pawła Giustinianiego.....	23
<i>Vincenzo Vozza</i>	
Przedmowa do wydania włoskiego.....	29
<i>Lorenzo Barletta EC</i>	
Święta Maria Magdalena, model dla chrześcijan i miłośników kontemplacji	33
Nota wydawnicza do wydania polskiego	61

Podążając za św. Marią Magdaleną

Święta Maria Magdalena w Ewangelii (pierwsza redakcja; SMMV I)	65
Święta Maria Magdalena w Ewangelii (druga redakcja; SMMV II).....	71
Święta Maria Magdalena, model życia kontemplacyjnego (pierwsza redakcja łacińska; SMMLat I).....	107
Święta Maria Magdalena, model życia kontemplacyjnego (druga redakcja łacińska; SMMLat II)	151
Święta Maria Magdalena, model życia kontemplacyjnego (redakcja w języku <i>volgare</i> ; SMMvolg)	159
Indeks biblijny	181
Indeks imion i nazw własnych	185

Eugeniowi Massie

Włosy, siatki i łańcuszki o tysiącu splotów,
i wieczny trudzie mojej próżności,
rozpuszczone, rozrzucone, splątane, wewnętrzny ból
ukażcie na zewnątrz i wysoko unieście moje
cierpienia.

Oczy, radosne tylko na widok cudzego nieszczęścia,
gdzie już tysiąc zwycięstw odniosło piekło,
burzliwą, straszliwą zimę duszy
odkryjcie innym, pełne gorzkiego płaczu.

Członki, krzesiwo i podpałka każdego wielkiego zła,
dłonie gotowe odbierać zdrowie innym,
bądźcie gotowe zmienić obyczaje i życie.

A Ty, najwyższy Panie, jeśli w młodym wieku
żyłam w błocie, teraz, gdy szukam Twojego źródła,
aby obmyć swój grzech, udziel mi pomocy.

G. FIAMMA (1533–1585),
Rime spirituali, sonet 93¹

¹ Podmiot liryczny, „święta nawrócona Magdalena” (zob. Łk 7,36–38), jak nazywa ją poeta w komentarzu do swych utworów, mówi o swoim grzesznym życiu i prosi Jezusa o pomoc; zob. G. FIAMMA, *Rime spirituali del r.d. Gabriel Fiamma* [...]; *esposte da lui medesimo*. In Vinegia: presso a Francesco de' Franceschi senese, 1570 [uwaga tłum.].

PODZIĘKOWANIA

Uważam za swój obowiązek, żeby z serca podziękować najczcigodniejszemu Ojcu Majorowi Kongregacji Eremitów Kamedułów Góry Koronnej, o. Elíasowi Castillo Zárate, wszystkim moim współbraciom, moim rodzicom, Robertowi i Milvii, mojej siostrze i mojemu bratu, Robercie i Danielowi, wraz z ich rodzinami – za zachętę, wsparcie i modlitwy, którymi z oddaniem mnie wspierali.

WYKAZ SKRÓTÓW BIBLIOGRAFICZNYCH

- AC *Annales Camaldulenses Ordinis Sancti Benedicti*, red. G.B. MITTARELLI, A. COSTADONI, t. 1–9, Venezia 1755–1773.
- ANZELM, *Opera* ANZELM z AOSTY, *Opera omnia*, wyd. F.S. SCHMITT, t. 1–6, Seckau–Roma–Edinburgh 1938–1961.
- BATTAGLIA S. BATTAGLIA, *Grande dizionario della lingua italiana*, t. 1–21 + 1–2 (dodatki), Torino 1967–2009.
- BS *Bibliotheca sanctorum*, t. 1–13 wol. + 1–3 (dodatki), Roma 1961–2013.
- Camaldoli e l'Ordine camaldolese* *Camaldoli e l'Ordine camaldolese dalle origini alia fine del XV secolo. Atti del I Convegno internazionale di studi in occasione del millenario di Camaldoli (1012–2012), Monastero di Camaldoli, 31 maggio – 2 giugno 2012*, red. C. CABY, P. LICCIARDELLO, Cesena 2014 (Italia Benedetina, 39).
- CCL *Corpus Christianorum seu nova Patrum Collectio. Series Latina*, Turnhout 1953–
- Clavis* E. GUERRIERI, *Clavis degli autori camaldolesi (secoli XI–XVI¹)*, Firenze 2012 (Quaderni di C.A.L.M.A., 2).

- COD *Conciliarum oecumenicorum decreta*, wyd. J. ALBERIGO I INNI, Bologna 2003⁵.
- Cons. Cam.* *Consuetudo Camaldulensis. Rodulphi Constitutiones. Liber Eremitice Regule*, wyd. P. LICCIARDELLO, Firenze 2004 (Edizione nazionale dei testi mediolatini, 8; seria 11,4).
- CROCE, *La Congregazione* G.M. CROCE, *La Congregazione camaldolese di Monte Corona e i suoi eremiti in Italia*, Salzburg 2015 (Analecta Cartusiana, 311; Monasticon Coronense, 1).
- CSEL *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, Wien 1866–
- DBI *Dizionario biografico degli italiani*, t. 1–86, Roma 1974–
- DENZ H. DENZIGER, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, red. P. HÜNERMANN, Bologna 2012⁶.
- DIP *Dizionario degli istituti di perfezione*, red. G. PELLICCIA, G. ROCCA, t. 1–10, Roma 1974–2003.
- DSp *Dictionnaire de Spiritualité*, t. 1–16 + 1 (indeksy), Paris 1937–1995.
- EDIT 16 *Censimento nazionale delle edizioni italiane del XVI secolo (Edit 16)*, http://edit16.iccu.sbn.it?web_iccu/ (dostęp: 04.07.2023).

- FF *Fonti francescane. Scritti e biografie di san Francesco d'Assisi. Cronache e altre testimonianze del primo secolo francescano. Scritti e biografie di santa Chiara d'Assisi. Testi normativi dell'Ordine francescano secolare*, red. E. CAROLI, Padova 2011³.
- HIERONIM,
Epistulae HIERONIM ZE STRYDONU, *Epistulae*, wyd. I. HILBERG, CSEL 54–56; por. TENŹE, *Le Lettere*, przedkł. i wyd. S. COLA, t. 1–4, Roma 1996–1997 (tłumaczenie cytowane we włoskim wydaniu *Invocando*); TENŹE, *Listy*, opr. H. PIETRAS, *ŻMT* 54, 55, 61, 63, 68, 2010–2013 (przekład na podst. tłumaczenia J. CZUJA [1952–1954] opracowanego przez M. Ożóg).
- IGI *Indice Generale degli incunaboli delle biblioteche d'Italia*, red. CENTRO NAZIONALE D'INFORMAZIONI BIBLIOGRAFICHE, t. 1–6, Roma 1943–1981.
- LECLERCQ,
Un umanista J. LECLERCQ, *Un umanista eremita. Il beato Paolo Giustiniani (1476–1528)*, Abbazia di Praglia (Padova) 2009 (Scritti monastici, 28); wyd. pol. TENŹE, *Humanista-Eremita. Błogosławiony Paweł Giustiniani*, przekł. E. BUSZEWICZ, Kraków 2014.
- LER RUDOLF II–III PRZEOR CAMALDOLI, *Liber eremitice regule*, [w:] *Cons. Cam.*, s. 22–81.

- LMA *Lexicon des Mittelalters*, t. 1–9 + 1 (indeks), Müncher–Stuttgart–Weimar–Zürich 1980–1999.
- LORENZO GIUSTINIANI, *Opera omnia*, t. 1–2, Venezia: Giovanni Battista Albrizzi, Giuseppe Rosa, 1751 (wyd. anastatyczne: Firenze 1982).
- LUGANO P.T. LUGANO, *La Congregazione camaldolese degli eremiti di Montecorona [sic] dalle origini ai nostri tempi con una introduzione sulla vita eremitica prima e dopo san Romualdo*, Frascati 1908 (Monografie di storia benedettina, 1); tłum. na język hiszpański (z uzupełnieniami) EREMICI KAMEDULI GÓRY KORONNEJ, Padova 2020 (Bibliotheca eremitica, 8).
- LXX *Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, wyd. A. RAHLFS, t. 1–2, Stuttgart 1979².
- MASSA, *L'eremita evangelizzatore* E. MASSA, *L'eremita evangelizzatore. Un topos umanistico nella vita e nel pensiero di Paolo Giustiniani*, Roma 2006 (Paolo Giustiniani. Studi e testi, 1).
- MASSA, *L'eremo* E. MASSA, *L'eremo, la Bibbia e il Medioevo in umanisti veneti del primo Cinquecento*, Napoli 1992 (Nuovo Medioevo, 36).
- MASSA, *Una cristianità* E. MASSA, *Una cristianità nell'alba del Rinascimento. Paolo Giustiniani e il „Libellus ad Leonem X” (1513)*, Genova–Milano 2005.

- MGH *Monumenta Germaniae Historica*, Hannover–Leipzig–Berlin 1826–
- Missale romanum* *Missale romanum. Editio princeps (1570)*, wyd. anastatyczne, red. M. SODI, A.M. TRIACCA, Città del Vaticano 2012² (*Monumenta Liturgica Concilii Tridentini*, 2).
- Ms. rękopis
- NDPAC *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, red. A. Di Berardino, t. 1–3 + 1, Genova–Milano 2006–2010.
- L'Ordine camaldolese* *L'Ordine camaldolese in età moderna e contemporanea. Secoli XVI–XX. Atti del II Convegno di studi in occasione del millenario di Camaldoli, 30 maggio – 1° giugno 2013*, red. G.M. CROCE, U.A. FOSSA, Cesena 2015 (*Italia Benedittina*, 40).
- PETRARCA, *De otio* FRANCESCO PETRARCA, *De otio religioso*, [w:] TENZE, *Opere*, s. 567–809.
- PETRARCA, *De vita solitaria* FRANCESCO PETRARCA, *De vita solitaria*, [w:] TENZE, *Opere*, s. 261–565.
- PETRARCA, *Opere* FRANCESCO PETRARCA, *Opere latine*, red. A. BUFANO, t. 1, Torino 1975 (*Classici Italiani*) (cytowane w wydaniu włoskim *Invocando*).
- PG *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, wyd. J.-P. MIGNE, t. 1–161 + 1–3 (indeksy), Parisiis 1857–1866.

- PIOTR DAMIANI, *Epistulae* PIOTR DAMIANI, *Die Briefe*, wyd. K. REINDEL, t. 1–4, München 1983–1993 (MGH, *Epistolae*, II, *Die Briefe der deutschen Kaiserzeit*, IV).
- PL Patrologiae cursus completus. Series latina, red. J.-P. MIGNE, t. 1–217 + 1 (indeksy), Paris 1844–1864.
- Promemoria* WINCENTY QUIRINI, *Promemoria per Tommaso Giustiniani* [1510], Ms. Tusc. Q IV, nr 33,1, f. 545rv, TLF I, s. 298; wyd. pol. *Promemoria Wincentego Quirinego dla Tomasza Giustinianiego*, *ŻrMon* 103, s. 35–41.
- PSP Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy, red. E. STANULA, W. MYSZOR, Warszawa 1969–
- RB BENEDYKT Z NURSJI, *Regula*, wyd. A. DE VOGÜÉ, SCh 181–182; wyd. pol. *Reguła Świętego Benedykta*, GRZEGORZ WIELKI, *Dialogi. Księga druga*, przekł. A. ŚWIDERKÓWNA, Kraków 2010.
- RC RUDOLF I, PRZEOR CAMALDOLI, *Constitutiones*, [w:] *Cons. Cam.*, s. 2–21.
- SAEMO *Sancti Ambrosii episcopi mediolanensis opera*, t. 1–27, Milano–Roma, 1979–1993.
- SBO *Sancti Bernardi opera*, red. J. LECLERCQ, C.-H. TALBOT, H.-M. ROCHAIS, t. 1–8, Roma 1957–1977.
- SCh Sources Chrétiennes, wyd. H. DE LUBAC, J. DANIELOU I IN., Paris, 1942–

- Summa theologiae* TOMASZ Z AKWINU, *Summa theologiae*, Cinisello Balsamo (Milano) 1993²; wyd. pol. TENŻE, *Summa teologiczna*, przekł. ZBIOROWY, www.katedra.uksw.edu.pl/suma/suma_indeks.htm (dostęp: 16.05.2023).
- TOMASZ Z AKWINU, *Catena aurea* TENŻE, *Catena aurea in quatuor Evangelia*, t. 1–6, Savona 1888–1889.
- TLF I E. MASSA, *I manoscritti originali del B. Paolo Giustiniani custoditi nell'Eremito di Frascati*, red. E. MASSA, Roma 1967–
- TLF II BEATO P. GIUSTINIANI, *I primi trattati dell'amore do Dio*, red. E. MASSA, Roma 1974.
- TLF III BEATO P. GIUSTINIANI, *I trattati maggiori dell'amore di Dio*, red. E. MASSA, L. STURLESE, Roma 2012.
- TLL *Thesaurus linguae latinae*, red. ZBIOROWA, Leipzig–Berlin–New York, 1900–
- TPMA *Thesaurus proverbiorum Medii Aevi. Lexikon der Sprichwörter des romanisch-germanischen Mittelalters*, red. KURATORIUM SINGER DER SAGS, t. 1–13 + 1 (wykaz źródeł), Berlin–New York 1995–1996.
- Tusc. tuskulański lub „w Świętym Eremie Tuskulańskim” (Monte Porzio Catone–Roma).

- VR PIOTR DAMIANI, *Vita beati Romualdi*, red. G. TABACCO, Roma 1957 (Fonti per la storia d'Italia pubblicate dall'Istituto storico italiano per il Medio Evo, 94).
- Wlg *Biblia sacra vulgatae editionis Sixti V pontificis maximi iussu recognita et Clementis VIII auctoritate edita*, Cinisello Balsamo (Milano) 2012².
- ŹrMon Źródła Monastyczne, Kraków 1993–
- ŹrMon 28 JAN KASJAN, *Rozmowy z Ojcami*, t. 1, przekł. i oprac. A. NOCOŃ, Kraków 2002.
- ŹrMon 71 PAWEŁ GIUSTINIANI, *Pisma*, t. 1: *Pochwała życia eremickiego*, tłum. EREMICI KAMEDULI GÓRY KORONNEJ, J. PARTYKA, red. nauk. J. PARTYKA, 2015.
- ŹrMon 72 PAWEŁ GIUSTINIANI, *Pisma*, t. 2: *Rozważania o modlitwie i o miłości Boga*, tłum. EREMICI KAMEDULI GÓRY KORONNEJ, J. PARTYKA, red. nauk. J. PARTYKA, 2015.
- ŹrMon 73 PAWEŁ GIUSTINIANI, *Pisma*, t. 3: *Eremita w służbie Kościoła. Memoriał do Leona X i inne dzieła*, tłum. i red. nauk. J. PARTYKA, 2016.
- ŹrMon 74 PAWEŁ GIUSTINIANI, *Pisma*, t. 4: *Traktaty większe o miłości Bożej*, tłum. i red. nauk. J. PARTYKA, 2019.
- ŹrMon 91 PIOTR DAMIANI, *Kazania o dziewicach*, tłum. E. BUSZEWICZ, 2020.
- ŹrMon 92 PIOTR DAMIANI, *Pisma monastyczne. Część 2*, tłum. E. BUSZEWICZ, 2020.

- ŹrMon 103 PAWEŁ GIUSTINIANI, *Pisma*, t. 5: *Camaldoli w połowie tysiąclecia. Święty erem tuskulański w listach bł. Pawła Giustinianiego (1476–1528)*, tłum. i red. nauk. J. PARTYKA, 2024.
- ŹrMon 104 PAWEŁ GIUSTINIANI, *Pisma*, t. 6: *Oddając nam siebie. O najświętszej Eucharystii i dwa kazania: o Bożym Narodzeniu i o Wielkanocy*, tłum. i red. nauk. J. PARTYKA, 2024.
- ŹrMon 105 PAWEŁ GIUSTINIANI, *Pisma*, t. 7: *Wzywając Pana. Solilokwia, rozmyślenia, modlitwy (1507–1518)*, tłum. i red. nauk. J. PARTYKA, 2024.

SKRÓTY TYTUŁÓW DZIEŁ
BŁ. PAWŁA GIUSTINIANIEGO

- Camaldoli*   *Camaldoli a metà millennio. Il Sacro Eremo nelle lettere del beato Paolo Giustiniani (1476–1528)* [= *Lettere*, 76, lipiec–sierpień 1510; 119, Wielki Post 1511], red. L. BARLETTA, Eremo di Monte Rua (Padova) 2016; wyd. pol. *ŻrMon* 103.
- Cogitationes*   *Cogitationes quotidiane de amore Dei* [15 IV – 5 IX 1506; przedm. w ostatniej redakcji: *post* 15 V 1508 r.], TLF II, s. 1–170; *Riflessioni*, s. 101–271; wyd. pol. *Myśli codzienne o miłości Bożej*, *ŻrMon* 72, s. 161–416.
- De divina voluntate*   *De divina proprie preferenda voluntate* [3–4 V 1518 r. (datacja pierwszej redakcji części I) – ante XII 1518 r.], TLF II, s. 213–301.
- De la vera via de salute*   *De la vera et perfecta via de salute. Della superbia et amor proprio de Lucifero, via de perdictione, et delta humiltà de Christo et amor puro de Dio, via de salvatione* [13–17 V 1526 r.], TLF III, s. 249–294; wyd. pol. *O prawdziwej i doskonałej drodze zbawienia*, *ŻrMon* 74, s. 545–625.

- De vera beatitudine* *De vera hominis beatitudine*, TLF III, s. 137–148; wyd. pol. *O prawdziwym błogostawieństwie człowieka*, ŹrMon 74, s. 373–408.
- De vera felicitate* *De vera hominis felicitate*, TLF III, s. 137–148; wyd. pol. *O prawdziwym szczęściu człowieka*, ŹrMon 74, s. 355–371.
- Della vera felicità* *A Marco Antonio Flaminio, Della vera felicità* [*Lettere*, 514, 24 III 1526 r.], TLF III, s. 171–246; wyd. pol. *O prawdziwym szczęściu*, ŹrMon 74, s. 411–464.
- Elogio* *Elogio della vita eremitica*, *Scritti*, t. 1, red. EREMITI CAMALDOLESI DI MONTE CORONA, Frascati 2005; wyd. pol. ŹrMon 71, s. 37–40.
- Ex contemplativa vita* *Ex contemplativa vita ad activam facilem esse descensum, ex ea autem ad contemplativam difficile ascensum* [1518], [w:] TENŹE, *Un eremita eremita at servizio della Chiesa*, s. 251–263; wyd. pol. *Łatwo jest przejść od życia kontemplatywnego do aktywnego, natomiast trudno wspiąć się z życia aktywnego do kontemplatywnego*, ŹrMon 73, s. 393–412.
- In quanti modi* *In quanti modi habbia Paulo giovato alle humane creature* [początek 25 stycznia 1523], [w:] E. MASSA, *L'eremita evangelizzatore*, s. 141–157; tłum. na współczesny język włoski: *Un eremita*, s. 264–280; wyd. pol. *Pod jakimi względami*

- Paweł przysłużył się ludzkości*, ŻrMon 73, s. 413–437.
- Invocando* *Invocando il Signore. Soliloqui, meditazioni, preghiere (1507–1518)*, red. L. BARLETTA, Padova 2020 (Bibliotheca Eremitica, 3); wyd. pol. ŻrMon 105.
- Lettera a fra Giustiniano* *Paolo Giustiniani a fra Giustiniano da Bergamo [Lettere 475, jesień 1520]*, [w:] LUGANO, s. 104–113; MASSA, *L'eremita evangelizzatore*, s. 215–225; tłumaczenie na współczesny język włoski: *Un eremita*, s. 295–304; wyd. pol. *Paweł Giustiniani do br. Justyniana z Bergamo*, ŻrMon 73, s. 463–478.
- Lettera a Francesco* *Lettera a Francesco Boni [Lettere 215, 22 II 1512]*, [w:] *Elogio*, s. 217–236; wyd. pol. ŻrMon 71, *List do Franciszka Boniego*, s. 349–385.
- Lettere* *Lettere*, (541 listów – 290 Giustinianiego i 251 jego respondentów, datowanych od 21 III 1503 do roku 1524, cytowane zgodnie z numeracją w: TLF I, s. 505–521).
- Libellus* *Libellus ad Leonem X* [koniec kwietnia – po 27 VI 1513 r.], AC 9, Appendix, s. 612–719; wyd. S.M. BEALL, Milwaukee (Wisconsin) 2016 (Reformation Texts with Translation [1350–1650], 14; Theology and Piety, 6); tłumaczenie na język włoski: *Un eremita*, s. 17–222; wyd. pol. *Memoriał do Leona X*, ŻrMon 73, s. 25–347.

- Paradoxon* *Paradoxon, De veris virtutibus* [przed rokiem 1519], TLF II, s. 317–326.
- Regola* *Regola della vita eremitica* [1516], [w:] *Elogio*, s. 17–89; wyd. pol. *Reguła życia eremickiego*, *ŻrMon* 71, s. 37–145.
- Regula* *Regula over institutione eremitica* [zaaprobowana pomiędzy 15 a 19 I 1524 r.], [w:] LUGANO, s. 136–173.
- REV *Regula eremitice vite*, [w:] *In hoc volumine continentur: proemialis epistola in qua de origine cenobitice et eremitice vite deque earum primis institutoribus ac mutua invicem connexionione atque affinitate et de monachi, cenobite, eremite et anachorite nomine agitur; approbatio Regule cenobitice per beatum Gregorium pontificem maximum; approbatio Regule eremitice per Leonem X pontificem maximum. Pro cenobitis: Regula cenobitice vite a beatissimo Benedicto [...] edita [...]; Vita et miracula eiusdem beatissimi Benedicti abbatis a sanctissimo Gregorio pontifice maximo [...] descripta [...]. Pro eremitis: Regula eremitice vite a beatissimo Romualdo [...] tradita [...]; Vita eiusdem beati Romualdi a beato Petro Damiano [...] descripta [...]*, Bartolomeo Zanetti: Fontebuono (Arezzo) 1520, cz. 2, k. 37r–142v [EDIT 16, C–612].

- Riflessioni* *Riflessioni sulla preghiera e sull'amore di Dio*, red. EREMICI KAMEDULI GÓRY KORONNEJ, Cinisello Balsamo (Milano) 2010 (Scritti del beato Paolo Giustiniani, 2); wyd. pol. *ŻrMon* 72.
- Secretum* *Secretum meum mihi* [7 sierpnia – 25 października 1524 i 14–18 września 1526] (w wydaniu włoskim cytowane w języku włoskim współczesnym), TLF III, s. 1–117; wyd. pol. *Secretum meum mihi*, *ŻrMon* 74, s. 83–321.
- La sequela* *La sequela di Christo* (1–19 X 1520 r.), [w:] MASSA, *L'eremita evangelizzatore*, s. 195–198, przekł. na współczesny język włoski: *Un eremita*, s. 281–283; wyd. pol. *Z dziełka: „Naśladowanie Chrystusa”*, *ŻrMon* 73, s. 439–442.
- Trattato* *Trattato sull'orazione* [1518], [w:] *Riflessioni*, s. 23–52; wyd. pol. *Traktat o modlitwie*, *ŻrMon* 72, s. 29–66.
- Vita non otiosa* *Che la vita solitaria non sia otiosa ma sopra tutte le altre vite operosa et negotiosa* [grudzień 1522], [w:] E. MASSA, *L'eremita evangelizzatore*. s. 95–105; przekł. na współczesny język włoski: *Un eremita*, s. 229–239; wyd. pol. *Życie eremickie nie jest beczynne, ale bogate w dzieła i obowiązki, bardziej niż pozostałe formy życia*, *ŻrMon* 73, s. 357–373.

Vita più utile

Che la vita solitaria sia più utile al consortio humano che tutte le altre qualità di vita, [w:] E. MASSA, L'eremita evangelizzatore. Un topos umanistico nella vita e nel pensiero di Paolo Giustiniani, Roma 2006 (Paolo Giustiniani. Studi e testi, 1), s. 106–112; wyd. pol. Życie eremickie jest bardziej użyteczne dla społeczności ludzkiej niż pozostałe formy życia, ŻrMon 73, s. 375–385.

Vincenzo Vozza

PRZEDMOWA DO WYDANIA WŁOSKIEGO

Rozpoczynanie serii¹ poświęconej badaniu oraz interpretacji źródeł Kongregacji Góry Koronnej od kilku niemal nieznanymi dziełkami bł. Pawła Giustinianiego mogłoby się wydawać czymś mało efektywnym.

Można by wydać kilka spośród jego najbardziej znaczących listów albo uaktualniony profil biograficzny. Przyjdzie na to czas – nie ma wątpliwości. Jednakże ścieżka publikacyjna, która jest tutaj zaproponowana, nie jest przypadkowym wyborem: doświadczenie nawrócenia bł. Pawła Giustinianiego ku życiu eremickiemu to centrum całego doświadczenia Kongregacji Monte Corona, i już od samego początku należy pamiętać o tym aspekcie.

Eremityzm, czyli „wybór Boga ze względu na Boga”, to całkowite oddanie, które nie znajduje żadnego wyjaśnienia poza spotkaniem człowieka z jego własnym wymiarem transcendentnym. To właśnie w tym aspekcie

¹ Autor przedmowy odnosi się do włoskiej serii „Collana di Studi Camaldolesi Coronese”, której pierwszy tom zawiera te drobne prace bł. Pawła Giustinianiego poświęcone Marii Magdalenie, które mieści niniejszy ósmy tom *Pism* bł. Pawła w języku polskim [przyp. tłum.].

najwyraźniej uwidacznia się wyzwanie, jakie stoi przed tego typu seria: zbliżyć się, na czubkach palców, do osobowości historycznej, o której można opowiedzieć, posługując się stylem i słowami historiografii, do osobowości, którą można poddać ocenie na podstawie wydarzeń. Jednocześnie jednak jawi się ona jako część duchowości Zachodu, w momencie przejścia od średniowiecza do nowożytności, która przez swoje teksty przekazuje doświadczenie czegoś całkowicie odrębnego od reszty.

Oto zatem kilka wybranych dziełek duchowych, które wydawca, o. Lorenzo Barletta (Erem Monte Rua, Padwa), wybrał spośród ogromu dzieł Pawła, nadal w dużej mierze niewydanych. Ich protagonistką jest św. Maria Magdalena, nie tylko osoba czczona przez bł. Giustinianiego, ale również wzór życia eremickiego – trudno w kilku zdaniach oddać syntezę paralelności narracji ewangelicznej i doświadczenia eremitów kamedulskich. Możemy jednak, zostawiając przestrzeń dla wstępu Lorenza Barletty, ograniczyć się do powiedzenia tego: Magdalena, podobnie jak inne figury ewangeliczne, to synteza dwóch doświadczeń egzystencjalnych, mianowicie świadectwa – czyli obrazowego ukazania nawrócenia, które pociąga za sobą naśladowanie Chrystusa – jak również doświadczenia mistycznego, o którym trudno jest mówić i które następuje tylko w akcie kontemplacji.

Doświadczenie Marii Magdaleny ma w sobie coś osobistego: jej spotkanie ze Zmartwychwstałym to wydarzenie tak samo eklezjalne, jak indywidualne, i właśnie w tym drugim rozumieniu Giustiniani rozpoznaje w sobie ucznia jednej z najbardziej kontrowersyjnych po-

staci z relacji ewangelicznych. W ten sposób staje się ona ideałem eremity, który wybiera Boga ze względu na Boga, w miejscu, gdzie najtrudniej o spotkanie – w samotności.